

१५ व्या केंद्रीय वित्त आयोगांतर्गत
अग्निशमन सेवांचा विस्तार व
आधुनिकीकरण यासाठी अर्थसहाय्याची
योजना.

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: अशसे-२०२३/प्र.क्र.८८/नवि-०४
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
दिनांक :- १५ मार्च, २०२४

संदर्भ :-

१. आपत्ती व्यवस्थापन , गृह मंत्रालय, भारत सरकार यांच्या दिनांक २२ एप्रिल, २०२२ च्या मार्गदर्शक सूचना.
२. आपत्ती व्यवस्थापन , गृह मंत्रालय, भारत सरकार यांच्या दिनांक ०४ जुलै, २०२३ चे योजनेचे निकष.
३. उप अग्निशमन सल्लागार, अग्निशमन सेवा नागरी संरक्षण गृह रक्षक दल संचालनालय, गृह मंत्रालय, भारत सरकार यांचे पत्र दिनांक ११.०७.२०२३.

प्रस्तावना :-

१५ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसादर निधी (NDRF) अंतर्गत सज्जता आणि क्षमता निर्माण निधी खिडकीच्या नियोजित वाटपातून राज्यांमध्ये “अग्निशमन सेवांचा विस्तार आणि आधुनिकीकरण” योजनेच्या मार्गदर्शक सूचना गृह मंत्रालय, भारत सरकार यांनी दिनांक २२.०४.२०२२ अन्वये निर्गमित केल्या आहेत. त्यानुषंगाने गृह मंत्रालय, भारत सरकार यांनी दिनांक ०४.०७.२०२३ अन्वये योजनेचे निकष निश्चित करून दिनांक ११.०७.२०२३ अन्वये प्रस्ताव सादर करण्याबाबत कळविले आहे. त्याअंतर्गत अग्निशमन सेवांचा विस्तार आणि आधुनिकीकरण यासाठी रु.४,५०० कोटी निधीची योजना सर्व राज्यांकरिता लागू करण्यात आली आहे. प्रस्तुत निधीपैकी लोकसंख्या, क्षेत्रफळ, शहरीकरण याच्याअधारे महाराष्ट्र राज्यासाठी रु.६१५.४८ कोटी (१०.२६%) अर्थसहाय्याची तरतूद करण्यात आलेली आहे. यामध्ये केंद्र शासनाचा हिस्सा ७५% व राज्य शासनाचा हिस्सा २५% आहे. १५ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशी या सन २०२०-२१ ते २०२५-२६ या कालावधीसाठी असून राज्यांनी सादर केलेल्या प्रस्तावांना मान्यता प्राप्त झाल्यानंतर टप्प्याटप्प्याने निधी उपलब्ध होणार आहे.

त्यानुसार राज्यात अग्निशमन सेवांचा विस्तार व आधुनिकीकरण ही योजना राबविण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

१५ व्या केंद्रीय वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधी (NDRF) अंतर्गत सज्जता आणि क्षमता निर्माण निधी खिडकीच्या नियोजित वाटपातून राज्यांमध्ये “अग्निशमन सेवांचा विस्तार आणि आधुनिकीकरण” ही योजना सन २०२३-२४, २०२४-२५ व २०२५-२६ या तीन वर्षे कालावधीकरिता राबविण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे. सदर योजना राज्यातील

“ड” वर्ग महानगरपालिका, सर्व नगरपरिषदा व नगरपंचायती यांच्या क्षेत्रात राबविण्यास शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. योजनेतील अनुज्ञेय बाबी व बाब निहाय निधीचे नियत वाटपंचे प्रमाण पुढीलप्रमाणे :-

(रु. कोटी)

अ.क्र.	अनुज्ञेय बाबी	निधीचे नियत वाटप (%)	एकूण निधी
१	अग्निशमन सेवांचे विस्तारीकरण (Expansion of Fire Services) (३५%):		
(a)	नवीन अग्निशमन केंद्र (Setting up New Fire Stations)	३०	१८४.६४४०
(b)	राज्य प्रशिक्षण केंद्रांचे बळकटीकरण आणि क्षमता निर्माण करणे (Strengthening of State Training Centres and Capacity Building)	५	३०.७७४०
२	अग्निशमन सेवांचे आधुनिकीकरण (Modernization of Fire Services) (५०%):		
(a)	अग्निशमन उपकरणांच्या आधुनिकीकरणासाठी तरतूद (Provision of Modern Fire Fighting Equipment) (९०%)	४५	२७६.९६६०
(b)	राज्य मुख्यालय आणि नागरी अग्निशमन केंद्रांचे बळकटीकरण (Strengthening of State Headquarters and Urban Fire Stations) (१०%)	५	३०.७७४०
३	राज्याची विशेष मागणी (State Specific Demands)	१५	९२.३२२०
एकूण		१००	६१५.४८००

३. योजनेतील तरतूदी :-

- अग्निशमन केंद्र (two bay) बांधणे,
- Mini Water Tender with Mist Technology व Water Tender with search and Rescue Equipment यांची खरेदी करणे.
- प्रशिक्षणाचे साधन व साहित्य, तांत्रिक प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविणे
- अग्निशमन वाहने व उपकरणे (SFAC specified) खरेदी करणे
- अग्निशमन केंद्रांची स्थापना नागरी व शहरी भागासाठी समाधारकारक असावी.
- १० लक्ष लोकसंख्या असलेल्या नागरी भागातील अग्निशमन केंद्रांचे बळकटीकरण करणे.
- त्यापैकी एका शहरातील केंद्राचे श्रेणीवर्धन करणे (नियंत्रण कक्षामध्ये Integrated Command & Control System, प्रत्येक वाहनामध्ये GIS/GPS यंत्रणा आणि ११२ Voice Logger System, बिनतारी संदेश यंत्रणा, उंच इमारती / दवाखाने / शासकीय कार्यालये आणि इतर जीवनावश्यक सोयी / सुविधांचे नियंत्रण कक्षाशी थेट संपर्क व्यवस्था निर्माण करणे.

- VIII. राज्य व जिल्हा मुख्यालयांमध्ये नियंत्रण कक्ष स्थापन करणे
- IX. अग्निशमन सेवांसाठी सक्षम संपर्क यंत्रणा निर्माण करणे (दुरध्वनी, इंटरनेट, व्हाईस लॉगरचे संगणकीकरण, जीआयएस, स्टॅटिक आणि मोबाईल सह)
- X. अग्निशमन आणि आपत्कालिन सेवांचे संगणकीकरण
- XI. अग्निशमन केंद्र व वाहनांमध्ये जीपीएस यंत्रणाने संपर्क ठेवणे
- XII. ना-हरकत प्रमाणपत्रांच्या ऑनलाईन सेवेसाठी पोर्टल विकसीत करणे
- XIII. राज्यांची विशिष्ट मागणी या घटकांमध्ये चालू प्रकल्प/योजनांसाठी आतिरिक्त अर्थिक तरतूदीची मागणी करता येईल.
- XIV. निधीच्या सुयोग्य वापराच्या अनुषंगाने महानिदेशक, अग्निसेवा, गृह मंत्रालय, भारत सरकार व राज्य शासन यांच्यामध्ये MoU करणे आवश्यक आहे.
- XV. निवास व्यवस्था बांधकाम, भूसंपादन, अधिकारी / कर्मचारी यांच्यावरील खर्च अनुज्ञेय नाही.

४. निधी मागणीचे प्रस्ताव सादर करणे व मान्यता :-

- I. राज्यांनी त्यांचे प्रस्ताव मामु.ख्यसचिव महोदयांच्या अध्यक्षतेखालील राज्य कार्यकारी समितीच्या (SEC) मान्यतेने गृह मंत्रालय, भारत सरकार यांना सादर करावेत.
- II. गृह मंत्रालय, भारत सरकार हे प्राप्त प्रस्ताव सदस्य, राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरण (NDMA) हे अध्यक्ष असलेल्या Appraisal Committee कडे मुल्यमापनासाठी (evaluation) सादर करतील.
- III. रु १००.कोटी पर्यंतचे प्रस्ताव सह सचिवभारत सरकार यांच्या ,गृह मंत्रालय , अध्यक्षतेखालील उप समिती, राष्ट्रीय कार्यकारी समिती यांच्या विचारार्थ सादर करण्याची शिफारस Appraisal Committee करेल.
- IV. रु १००.कोटी पेक्षा जास्त रकमेच्या प्रस्तावांना राष्ट्रीय कार्यकारी समितीच्या उप समिती च्या शिफारशीसह मान्यता देण्याचे अधिकार राष्ट्रीय कार्यकारी समितीच्या उच्चाधिकार समिती ला असतील.

५. निधी वितरण :-

- I. गृह मंत्रालय भारत सरकार यांची शिफारस व उप समिती / उच्चाधिकार समिती, राष्ट्रीय कार्यकारी समिती यांची मान्यतेच्या आधारे वित्त मंत्रालय, भारत सरकार हे गृह मंत्रालयास अधिकृतता पत्र (Letter of Authorization (LOA)) देतील. त्याच्या आधारे संबंधित कार्यान्वयन यंत्रणांना निधी वितरणाची कार्यवाही करण्यात येईल.
 - II. सदर निधी वित्त आयोगाच्या कालावधीत ३०%, ४०% व ३०% या प्रमाणात वितरीत होईल. वितरीत निधीचे ७५% खर्चाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र दिल्यानंतर पुढील हप्ता मंजूर होईल.
६. १५ व्या केंद्रीय वित्त आयोगाच्या (XV-FC) शिफारशी आणि केंद्रीय गृहमंत्रालयाच्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार तसेच अग्निशमन सल्लागार, केंद्रीय गृहमंत्रालयाच्या दिनांक २५ जानेवारी, २०२४ अन्वये दिलेल्या सुधारीत सूचनांनुसार अग्निशमन सेवांचा विस्तार व आधुनिकीकरण अंतर्गत ज्या बाबींवर सदर

अनुदान खर्च करावयाचे आहे त्या बाबनिहाय निहाय रक्कम, केंद्र व राज्य हिस्सा याचा तपशील विवरणपत्र-अ मध्ये दर्शविल्या प्रमाणे राहिल. तसेच बाबनिहाय घटकामध्ये समाविष्ट कामे / उपकरणे / यंत्रणा यांचा तपशील विवरणपत्र-ब मध्ये दर्शविल्या प्रमाणे राहिल.

७. उपरोक्त नमूद एकूण रु.६१५.४८० कोटी निधी वित्त आयोगाच्या उर्वरित कालावधीतील ३ वर्षांमध्ये पुढीलप्रमाणे खर्च करण्यात येईल :-

(कोटी.रु)

अ.क्र.	वर्ष	केंद्र हिस्सा (७५%)	राज्य हिस्सा (२५%)	एकूण
१	२०२३-२४	१५३.८७	५१.२९	२०५.१६
२	२०२४-२५	१५३.८७	५१.२९	२०५.१६
३	२०२५-२६	१५३.८७	५१.२९	२०५.१६
एकूण		४६१.६१	१५३.८७	६१५.४८

८. सदर योजना निकषाप्रमाणे शहरी व ग्रामीण भागासाठी राबविणे आवश्यक असल्याने राज्यातील “ड” वर्ग महानगरपालिका, सर्व नगरपरिषदा व नगरपंचायती यांच्या क्षेत्रात राबविण्यात यावी. नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या कार्यक्षेत्राबाहेर २० कि.मी. पर्यंत अग्निशमन सेवा देण्याचे बंधनकारक राहिल.

९. प्रस्तुत योजनेतर्गत सादर करावयाचा प्रस्ताव आपत्ती व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ नुसार गठित राज्य कार्यकारी समितीच्या (SEC) मान्यतेने केंद्र शासनास पाठविण्यात येईल.

१०. सदर योजनेसाठी संचालक, महाराष्ट्र अग्निशमन सेवा संचालनालय, मुंबई यांना नोडल अधिकारी म्हणून नियुक्त करण्यात येत आहे.

११. या विभागाकडून राबविण्यात येणारी “महाराष्ट्र अग्निसुरक्षा अभियान” व राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन प्राधिकरणाच्या मार्गदर्शक सुचनेनुसार शोध व बचत कार्यासाठी प्रतिसाद अंतर्गत महसुल व वन (आपत्ती व्यवस्थापन, मदत व पुनर्वसन) विभागअंतर्गत राबविण्यात येणारी “क्षमता बांधणी व पुर्वतयारी” या योजनांतर्गत मंजूर कामांचा अंतर्भाव या योजनेमध्ये होणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

१२. या योजनेच्या अंमलबजावणीकरिता नगर विकास विभागाकडून आवश्यकतेप्रमाणे मार्गदर्शक सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

१३. राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधी (NDRF) अंतर्गत सज्जता आणि क्षमता निर्माण निधी खिडकीच्या नियोजित वाटपातून राज्यांमध्ये अग्निशमन सेवांचा विस्तार आणि आधुनिकीकरण या योजनेसाठी नवीन लेखाशिर्ष उघडण्यात येईल .

१४. सदर शासन निर्णय मा.मंत्रीमंडळ यांच्या मान्यतेनुसार व वित्त विभाग, अनौपचारिक संदर्भ क्र. १७३/व्यय-३, दिनांक १४ मार्च, २०२४ अन्वये प्राप्त सहमतीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

१५. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक क्रमांक २०२४०३१५२१०६२०१५२५ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने सांक्षिकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(श्रीकांत आंडगे)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा .मुख्यमंत्री यांचे अप्पर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
२. मा. उप मुख्यमंत्री (उर्जा) यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा. उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. अप्पर मुख्य सचिव, वित्त विभाग मंत्रालय, मुंबई
५. प्रधान सचिव, मदत व पुनर्वसन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
६. संचालक, अग्निशमन सेवा, मुंबई
७. आयुक्त तथा संचालक, नगरपरिषद प्रशासन संचालनालय , मुंबई.
८. प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग (२) यांचे स्वीय सहायक.
९. सर्व विभागीय आयुक्त.
१०. सर्व जिल्हाधिकारी.
११. सर्व आयुक्त, महानगरपालिका
१२. सर्व मुख्याधिकारी, नगरपरिषदा / नगरपंचायती
१३. निवड नस्ती, नवि-०४.

शासन निर्णय क्रमांक: अशसे-२०२३/प्र.क्र.८८/नवि-०४, दिनांक १५ मार्च, २०२४ सोबतचे विवरणपत्र
विवरणपत्र-अ

(रु. कोटी)

अ. क्र.	अनुज्ञेय बाबी	निधीचे नियत वाटप (%)	केंद्र हिस्सा (७५%)	राज्य हिस्सा (२५%)	एकूण निधी
१	अग्निशमन सेवांचे विस्तारीकरण (Expansion of Fire Services) (३५%)				
(a)	नवीन अग्निशमन केंद्र (Setting up New Fire Stations)	३०	१३८.४८३०	४६.१६१०	१८४.६४४०
(b)	राज्य प्रशिक्षण केंद्रांचे बळकटीकरण आणि क्षमता निर्माण करणे (Strengthening of State Training Centres and Capacity Building)	५	२३.०८०५	७.६९३५	३०.७७४०
२	अग्निशमन सेवांचे आधुनिकिकरण (Modernization of Fire Services) (५०%)				
(a)	अग्निशमन उपकरणांच्या आधुनिकिकरणासाठी तरतूद (Provision of Modern Fire Fighting Equipment) (९०%)	४५	२०७.७२४५	६९.२४१५	२७६.९६६०
(b)	राज्य मुख्यालय आणि नागरी अग्निशमन केंद्रांचे बळकटीकरण (Strengthening of State Headquarters and Urban Fire Stations) (१०%)	५	२३.०५८०	७.६८६०	३०.७७४०
३	राज्याची विशेष मागणी (State Specific Demands)	१५	६९.२४१५	२३.०८०५	९२.३२२०
एकूण		१००	४६१.५८७५	१५३.८६२५	६१५.४८

शासन निर्णय क्रमांक: अशसे-२०२३/प्र.क्र.८८/नवि-०४, दिनांक १५ मार्च, २०२४ सोबतचे विवरणपत्र
विवरणपत्र-ब

S. N.	Items/equipment/ appliances/ system/ any other specific requirement	Allocation of funds including State Share	Qty	Scale & Specification proposed by the States. (Rs.in Cr.)	Estimated Cost with supporting document. (Rs.in Cr.)
1	Setting up of New Fire Stations (30%):	184.644			
(i)	New Fire Stations (Two Bay)		36	02.000	72.000
	Equipment /Appliances:				
(i)	Fire Water Tender		36	00.900	32.400
(ii)	Mini Rescue Tender		36	00.980	35.280
(iii)	Fire Fighting Rescue Equipment		36	01.250	45.000
	Total Estimated Cost: 1	184.644		--	184.680
2	Strengthening of State Training Centers & Capacity Buildings (5%)	30.774			
(i)	Container Training Gallery		01	02.950	02.950
(ii)	28 Mtrs. ALP		01	06.500	06.500
	Advance Rescue Tender		01	06.000	06.000
(iii)	Confined Space Rescue Training.		01	14.000	14.000
(iv)	3D Virtual Training		01	00.840	00.840
	Total Estimated Cost : 2	30.774		--	30.290
3	Provision of Modern Fire Fighting Equipment & Strengthening of State HQ & Urban Fire Station (50%):	<u>307.740</u>			<u>307.210</u>
3 (a)	Provision of Modern Fire Fighting Equipment (90% of Rs.307.740 Cr.) allocated fund under this Head:	276.966			
(i)	Mini Rescue Tender		14	00.980	13.720
(ii)	55 Mtrs. ALP or TTL		16	16.000	256.000
(iii)	Search & Rescue Tools (Disaster Deployment Kit)		14	00.500	07.000
	Total Estimated Cost : 3 (i)	276.966			276.720
3 (b)	Strengthening of State Headquarter and Urban Fire Stations (10% of Rs.307.74 Cr.) allocated fund under this Head	30.774			

S. N.	Items/equipment/ appliances/ system/ any other specific requirement	Allocation of funds including State Share	Qty	Scale & Specification proposed by the States. (Rs.in Cr.)	Estimated Cost with supporting document. (Rs.in Cr.)
	One time Enterprise HO License, Object License (Fire Station Areas), Year 2,3 AMC, Scanning and Digitalization, Project Implementation Support, GPS Trackers, Server Infrastructure +Administration, Resources++			30.490	30.490
	Total Estimated Cost 3 (ii)	30.774			30.490
4	State Specific Demand(15%)	92.322			
	Mini Rescue Tender		94	00.980	92.120
	Total Estimated Cost: 4	92.322			92.120
	Grand Total Estimated Cost of 1+2+3(i)+3(ii)+4 =	615.480			614.300

(श्रीकांत आंडगे)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन